

notranji strani platnic knjige »Suma angelica«, spominskih plošč, ki so jih postavljali v spomin na potres, in raznih krajših zapisov, ki so nastali v Benečiji in Furlaniji. Bogat vir podatkov za poznavanje potresa so tudi mlajši opisi Schönlebna, Valvasorja in Dolničarja, ki so nastali v 17. in 18. stoletju. Na koncu prispevka sta avtorja naredila preglednico časa, krajev in posledic potresa, ki so nastali na podlagi znanih primarnih virov, ter prikazala učinke potresa na zemljevidu Slovenije in zamejstva na zahodu in severu.

Geologa Jože Čar in Andrej Gosar v svojem prispevku obravnavata idrijsko geološko prelomnico, ki naj bi bila zasnovana v miocenu kot normalen prelom, na prehodu iz miocena v pliocen pa naj bi bil reaktiviran kot izmični prelom. Avtorja sta nazorno opisala zgodovino spoznanj o idrijskem prelomu. Zapisala sta, da je prvi poskus izrisa geoloških razmer površine nad rudiščem sredi 18. stoletja naredil znameniti Idrijčan Jožef Mrak. Sto let kasneje je geolog in direktor rudnika Marko Vincenc Lipold temeljiteje opisal tektoniko. Veliko je k poznavanju idrijske prelomnice prispeval dunajski geolog Franz Kossmat in šele v petdesetih letih 20. stoletja so geologi Ljubljanskega geološkega zavoda opravili obsežne raziskave in presegli Kossmatove izsledke. Po letu 1960 je širšo okolico Idrije začel kartirati rudniški geolog Ivan Mlakar. Leta 2004 pa so v okviru projekta angleškega Natural Environment Research Council letalsko lasersko skenirali teren in naredili geomorfološke analize. To je vsekakor prispevek, ki je bolj zanimiv za geologe, laikom pa nekoliko osvetli razumevanje tematike.

Prispevek z naslovom Potresi ob idrijskem prelomu je pripravilo več avtorjev: Mladen Živčič, Martina Čarman, Andrej Gosar, Tamara Jesenko in Polona Zupančič. Smiselno se navezuje na prejšnji članek o tektoniki idrijskega preloma, saj je dinamika potresov povezana tudi z zemeljskimi prelomnicami. Avtorji so opisali razvoj opazovanj potresov v Sloveniji s poudarkom na idrijski prelomnici. Po velikem ljubljanskem potresu leta 1895 je namreč Avstrijska cesarska akademija ustanovila potresno komisijo, ki je imela nalogo evidentirati potrese, zbirati podatke o potresih na ozemlju monarhije in postaviti potresne opazovalnice za instrumentalno beleženje potresov. V Ljubljani so leta 1897 postavili prvo potresno opazovalnico v avstro-ogrski monarhiji in lahko rečemo, da je to začetek seizmološke službe v Sloveniji, ki pa je doživela ponovni zagon v petdesetih letih 20. stoletja, ko je začela delovati potresna opazovalnica na Golovcu v Ljubljani. Kasneje so mrežo opazovalnic razširili še na nekaj krajev po Sloveniji in leta 1998, po katastrofalnem potresu v Posočju, so začeli izgrajevati sodobno mrežo potresnih opazovalnic. Avtorji so v prispevku obdelali dinamiko potresne dejavnosti po Sloveniji s podrobnejšim dogajanjem na širšem

idrijskem prelomu. V prispevku je veliko preglednic in kart, ki bralcu vizualno približajo potresno dogajanje v preteklosti.

Peter Suhadolc, po izobrazbi poklicni seizmolog in kot pravi sam, tudi strasten filatelist, je v prispevku z naslovom Potresi – vzroki in posledice, opisani s pomočjo filatelističnega gradiva na zanimiv način napisal zgodbo o potresih. V preteklosti so ljudje pripisovali potrese raznim živalim, ki naj bi jih povzročale s svojim gibanjem. Pri nas naj bi bila za potrese kriva riba faronika. A vendar so šele v začetku 20. stoletja na podlagi geodetskih meritev znanstveno dokazali potresno dejavnost kot posledico napetosti v kameninah, ki nastanejo zaradi premikanja večjih in manjših tektonskih plošč. Kot filatelist je poljudno opisal vrste potresov, širjenje seizmičnih valov, učinke potresov in navedel znamenke in žige, ki so izšli v spomin na potrese. Vsekakor obstaja že bogata filatelistična zbirka na temo potresa.

Zadnji prispevek v tematski številki Idrijskih razgledov z naslovom Razstava Anno Domini 1511 je napisala Martina Peljhan. Na kratko je predstavila razstavo, ki je bila postavljena v spomin na največji potres na Slovenskem pred 500 leti, ko je riba faronika zamahnila s svojim repom in povzročila potres, ki še danes ne da spati raziskovalcem različnih strok.

Vsekakor priporočam branje te številke Idrijskih razgledov, saj je problematika potresov opisana in razložena na preprost način in predstavljena skozi oči različnih strokovnjakov.

Mira Hodnik

Zgodbe s Trnovske planote (zbral in uredil Jože Šušmelj). Gorica : Goriška Mohorjeva družba, 2011, zbirka Naše korenine, 190 strani.

V letu 2011 je pri Goriški Mohorjevi družbi izšla že dvaindvajseta knjiga v sklopu zbirke *Naše korenine* z naslovom *Zgodbe s Trnovske planote*, ki jo je uredil Jože Šušmelj. V knjigi so zbrani pomembnejši, nekoč že objavljeni prispevki, ki so od konca 19. do začetka prve svetovne vojne izhajali v različnih goriških periodičnih tiskih kot podlistki ali kot samostojni članki. Knjigo je urednik, nekdanji slovenski konzul v Trstu, pospremil s spremno besedo, kjer omenja, da je želel zbrane in objavljene zgodbe, ki odstirajo vsaj del dogajanj na Trnovski planoti, »iztrgati iz pozabe«.

Z izbranimi zgodbami, pisanimi večinoma v publicističnem jeziku, bralcu ponudi vpogled v dogajanja v obdobju, ko so pričeli Trnovski gozd urejeno in načrtno izkoriščati. Prelomnico je pomenila izgradnja ceste, ki je leta 1857 povezala Trnovski gozd z Gorico in je omogočila večje izkoriščanje gozdnega bogastva, prebivalcem pa lažjo pot in komunikacijo z mestom, s tem pa boljše pogoje za življenje.

Poleg uvodnega besedila, kjer zbiratelj/urednik na podlagi temeljnega članka o Trnovskem gozdu (*I boschi alti e negri: la foresta di Tarnova tra età moderna e contemporanea*), tržaškega profesorja Sergia Zillia, ki ga še vedno lahko beremo samo v italijanskem jeziku, oriše zgodovinski pregled gospodarskih razmer do konca 19. stoletja, uvede knjigo enciklopedični prispevek zgodovinarja dr. Branka Marušiča *Rojeni na Trnovski planoti*, ki osvetljuje pomembnejše (kulturno in politično uveljavljene) posameznike, rojene v vaseh in zaselkih Grgar, Ravnica, Voglarji, Trnovo, Nemci, Lokve, Čepovan, ki potrjujejo Gregorčičev verz ... »iz kmečkih so izšli domov«. Res so nekateri izmed njih »prerasli domače okolje« in se uveljavili širše v tedanji domovini. Spomnimo na v zaselku Nemci rojenega barona Andreja Winklerja (1825–1916), ki je v času Taaffejeve vlade nastopil mesto deželnega predsednika na Kranjskem in kot narodno zaveden Slovenec poskrbel za rešitev številnih gospodarskih, upravnih in drugih problemov, ki so nastopili predvsem zaradi odnosa zagrizenega nemškega uradništva do Slovencev. Spomnimo tudi na Leona Rupnika (1880–1946), rojenega sredi Trnovskega gozda, v vasi Lokve, kjer je tedaj služboval njegov oče Franc, gozdar iz Idrije. Vojaška pot je Rupnika, ki je sodeloval tako v prvi kot drugi svetovni vojni, pripeljala v Ljubljano. V času razpada jugoslovanske države je že postal odločni nasprotnik partizanstva in OF, v katerih je videl komunistično zaroto, kar je vplivalo na poznejše odločitve njegovega življenja, ki se je končalo z usmrtno. Med številnimi imeni naj omenim še na Lokvah rojenega Venceslava Winklerja (1907–1975), šolnika in mladinskega pisatelja, ter vsem dobro znanega pesnika Mateja Bora, ki se je kot Vladimir Pavšič (1913–1993) rodil v Grgarju. Prav tu, kjer je bila doma pastirica Urška Ferligojeva, ki se ji je leta 1539 na Sveti Gori prikazala Mati Božja in jo nagovorila k postavitvi cerkve.

Raznovrstni prispevki nekakšnega kolaža o starejših dogodkih na Trnovski planoti se začenejo z zgodbo, naslovljeno *Baron Andrej Winkler, osrednja osebnost Trnovske planote*. Gre za članek iz goriške *Soče*, objavljen 23. februarja 1883, ko se je na Winklerjevi domačiji, v zaselku Nemci, zbralo veliko domačih veljakov trnovske županije, ki so nazdravili Winklerjevemu odlikovanju, nazivu barona, ki mu ga je podelil cesar. Tudi drugi, kasnejši zapis je posvečen Winklerju. *Slovenski narod* se spomni

njegove 100-(ob)letnice rojstva in mu posthumno, leta 1925, posveti zapis o življenju in delu. Prispevka morda nagovarjata k ponovni osvetlitvi njegove življenjske poti, ki je bila pomembna za tedanje »slovenizacijo Kranjske«.

Med zanimivejšimi teksti velja omeniti krajši potopis publicista in profesorja Štefana Široka, domačina iz Ravnice, dolgoletnega dopisnika *Soče* z Dunaja (pozneje iz Rusije), ki v besedilu *Iz Gorice na Trnovo* slikovito opisuje življenje in navade ljudi v vaseh Solkan, Grgar, Ravnica in Trnovo, ki jih prepešači in razišče sredi poznega 19. stoletja. Potopis *V naših hribih* pa opisom pridruži še slikovitost življenja (kot ga je avtor s prve roke doživel ob obisku krčem) v zaselku Nemci in v vaseh Lokve, Trebuša in Čepovan. Tenkočuten opazovalec svoje zapise obogati tudi z dragocenimi opazkami o govorjenem jeziku v omenjenih vaseh, kar bi utegnulo pomagati preučevalcu narečnih posebnosti tukajšnjega govora.

Goriška *Soča* je v dveh podlistkih objavila politični zapis o protestu proti stanju v gozdu, ki je bil hkrati četrta točka programa tabora Društva Soča 11. junija 1871 v Renčah in je zadevalo sanacijo razmer v Trnovskem gozdu. Žal je bil tabor prepovedan, še preden so se udeleženci dotaknili prvih treh politično občutljivih točk (Zedinjena Slovenija, jugoslovanska zveza, sestanek vseh slovenskih politikov).

Knjigo slogovno preseka romantična novela do danes neznanega pisca J. W. z naslovom *Trnovska roža*, ki je v nadaljevanjih leta 1874 izhajala v *Soci*. Podlistek prinaša zgodbo o ljubezni kromberškega grofa Charlesa do preproste trnovske pastirice Me-te. Ni nam poznano nikakršno zgodovinsko ozadje, ki bi zgodbo postavilo v resnični okvir, je pa prisotnost tematike, ki hkrati razkriva oster in nepremostljiv prepad med plemstvom in preprostim ljudstvom, brezčasna.

Kot je napovedano v uvodnem besedilu, osrednji del knjige predstavljajo lovske in gozdarske zgodbe iz Trnovskega gozda, ki jih je natanko pred sto leti (1911–1912) v *Lovcu* objavil domačin, gozdar in vnet lovec, hkrati pa prisrčen zapisovalec lastnih doživetij Josip Plesničar, rojen dobesedno sredi gozda, v zaselku Laz pri Trnovem. Bralec se v nadaljevanju seznanja tudi s krajšim in menda prvim slovenskim zapisom o steklarstvu na Goriškem, ki govori pravzaprav o steklarstvu na območju Trebuše in Trnovske planote, ki ga je priobčil nekdanji lokvarski župnik Peter Budkovič.

Bralec zgodb se bo seznanil tudi z naravoslovno tematiko, kamor sodi prispevek o geološki sestavi Trnovskega gozda, ki ga je napisal dolenski naravoslovec Ferdo Seidel, sicer profesor goriške realke. Znani slovenski pedagog Pavel Kunaver, ki je med prvo vojno raziskoval brezna na trnovsko-banjški planoti, v besedilu *Jame v Trnovskem gozdu in na planoti Lokovec*, ki ga je priobčil leta 1921 v *Planinskem vestniku*, razkrije marsikatero do tedaj neznano brezno in jamo, vključno z Veliko ledeno jamo v Paradani, iz katere so nekoč kopali kose ledu in jih za potrebe hlajenja živil vozili v Gorico, Trst ter celo do Egipta. Zanimive so tudi novice o cesarju Karlu I., ki prinašajo nekaj drobnih notic o cesarjevem obisku Trnovske planote, zaledja soške fronte, od koder je skupaj s feldmaršalom Borojevičem opazoval dogajanja na bojišču.

Izbor besedil, ki nas z zgodbami popelje med pisanje domačinov, gozdnih delavcev, ljubiteljev narave ali resnejših raziskovalcev Trnovskega gozda res da osvetljuje dogajanja na nivoju publicistike, kljub temu pa ostaja pomemben pričevalec različnih vidikov nekdanjega življenja na Trnovski planoti. Z izbranimi zgodbami smo dobili tudi izbor pomembnejših objav, ki sodijo med tisti del virov, ki jih bo morala upoštevati tudi bolj poglobljena raziskava življenja na Trnovski planoti. Ta žal ostaja v obravnavah humanistične znanosti še vedno premalo raziskana, pač, obrobna pokrajina.

Petra Kolenc

Slovenski zgodovinski atlas (avtorji France M. Dolinar et al.). Ljubljana : Nova revija, 2011, 253 strani.

Avgusta 2011 je založba Nova revija po desetih letih načrtovanj, priprav, dolgoletnega dela vrste slovenskih znanstvenih sodelavcev in usklajevanja dokončne oblike z najnovejšimi zgodovinskimi do-gnanji izdala Slovenski zgodovinski atlas. Slovenci smo po *Zgodovinskem atlasu Slovenije*, ki ga je po drugi svetovni vojni v težkih razmerah begunskega taborišča v Špitalu na Koroškem uredil profesor latinščine Roman Pavlovčič in nato za šolsko rabo ponovno izdal v Buenos Airesu leta 1960, dobili sistematični prikaz slovenske zgodovine v obliki zgodovinskega atlasa s sintetičnim spremnim tekstom.

Izčrpno delo je z več kot 250 stranmi velikega formata, 243 zemljevidi, 59 skicami, tlorisi, tabelami in grafičnimi prikazi gotovo eden največjih slovenskih založniških in znanstvenih projektov doslej. Atlas je razdeljen v osem vsebinskih poglavij, nad katerimi je bdelo 5 avtorjev: mag. Tomaž Naberger (Slovensko ozemlje v prazgodovini, Rimska doba), dr. Miha Kosi (Zgodnji srednji vek, Visoki in pozni srednji vek), dr. Boris Golec (Od začetka novega veka do pomladi narodov 1848), dr. Aleš Gabrič (Od Zedinjene Slovenije do razpada Avstro-Ogrske, Slovenci v Jugoslaviji, Republika Slovenija).

